

ЛІНГВАЛЬНА ПРИРОДА ДІАЛЕКТНОГО ДИСКУРСУ ПРО ЇЖУ, ЯКУ ГОТУЮТЬ ПІД ЧАС ВЕЛИКОГО ПОСТУ

Наталія РУСНАК,

Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)

Юлія РУСНАК,

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
julijarusnak@rambler.ru

THE LINGUAL NATURE OF DIALECTUAL DISCOURSE OF FOOD, PREPARED FOR THE GREAT LENT

Natalia RUSNAK,

Chernivtsi National University
named by Yuriy Fedkovich, Chernivtsi (Ukraine)

Yulia RUSNAK,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID : S-8544-2016; ORCID 0000-0001-9941-4411

Руснак Наталия, Руснак Юлия. Лингвальная природа диалектного дискурса о еде, которую готовят во время Великого поста. Дискурс – один из наиболее популярных терминов современной филологии. В диалектных текстах обрядового дискурса о еде, которую готовят в пост, большое количество описательных названий. Номинации пищи в диалектных текстах функционируют в уменьшительно-ласкательной форме. Анализ сопроводительных факторов показал сферу функционирования языковых единиц в дискурсе, роль диалектоносителя в воспроизведении референтной ситуации, проиллюстрировал два способа изложения информации – экспрессивный и рациональный.

Ключевые слова: дискурс, диалектный текст, дублет, фонетический вариант, заимствование.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Одним з найуживаніших термінів сучасної філології є *дискурс*, виокремлено новий напрям – дискурсологію. Сьогодні термін *дискурс* – загальнонауковий, його активно використовують філософи та філологи.

У сучасній теорії комунікації й дискурсології поняттю дискурс надають різного значення. Дискурс (від фр. *мовлення*, з лат. – *блукати, розгалуження*): 1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників; текст, занурений у життя; 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними і т. ін.); 3) стиль, підмова мовно-го спілкування; 4) зразок мовної поведінки у певній соціальній сфері, що має набір змінних¹.

Проте в останніх наукових публікаціях звужено поняття *дискурс*. Так, В. Чернявська пропонує два визначення дискурсу, в яких враховано, по-перше, залежність тексту від комунікативної ситуації, по-друге, узагальненість і конкретність тексту. Пор.: Дискурс1 позначає конкретну комунікативну подію, яку фіксують у письмових текстах і усному мовленні, здійснюють у певному когнітивно та типологічно обумовленому ко-

мунікативному просторі². Дискурс2 розуміють як сукупність тематично співвіднесених текстів: тексти, які об'єднують у дискурс, звернені до однієї загальної теми. Зміст (тема) дискурсу розкривається не одним окремим текстом, але інтертекстуально, у комплексній взаємодії багатьох окремих текстів³. Відповідно до цього визначення дискурсу, усі діалектні тексти (далі ДТ) буковинських говірок про Пасху кваліфікуємо як *обрядовий діалектний дискурс*, вужче – діалектний дискурс про *їжу, яку готують під час Великого посту*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. У діалектології текст перебуває в полі зору багатьох дослідників (П. Гриценко, Л. Касаткін, В. Гольдін, Н. Гуйванюк, М. Делюсто, Н. Руснак, Н. Ястремська). Так, П. Гриценко зазначає: „Діалектні тексти репрезентують реальне буття мови, склад, функції мовних одиниць, динаміку їх форми і змісту; це реальність мови, не затиснена і не трансформована вузькими берегами нормативних приписів і обмежень, як у літературному різновиді мови. Свобода мовної самореалізації діалектоносія дозволяє співіснувати на паритетних засадах архаїчних та інноваційних, питомих і засвоєних елементів, узуальних для системи говірки і функціонально обмежених одиниць”⁴.

Мета статті – проаналізувати ДТ про *їжу, яку го-*

¹ Selivanova O. Suchasna lingvistyka: terminologichna entsyklopediya [Modern linguistics: terminology encyclopedia], Poltava: Dovkillya -K., 2006, P. 119.

² Chernyavskaya V.E. Lingvistika teksta: Polikodovost', intertekstual'nost', interdiskursivnost' [Linguistics of the text: Polycodicity, intertextuality, interdiscursivity], M.: Librokom, 2009, P. 143.

³ Ibid., P. 144.

⁴ Grutsenko P. Teksty yak dzherelo doslidzhennya ukrayins'kykh govirok Rumuniyi: [peredm.], Ukrayins'ki govory Rumuniyi: dialektni teksty [Text as a source of Ukrainian dialects research in Romania [introduction.], Canada, 2003., P. XV–XVI.

тують під час Великого посту, що становлять дискурс, виокремивши граматичні та лексичні особливості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерним для календарної обрядовості є нероздільне поєднання слова та дії, обряд складається з акціональної та вербальної частини. У досліджуваному діалектному дискурсі відтворені обидві частини обрядовості. До акціональної частини пасхальної обрядовості, пов'язаної з матеріальною культурою, належить приготування їжі під час посту, впорядкування домівки напередодні Пасхи, випікання паски, розписування писанок, приготування святкових страв, спорядження пасхального кошика. Значний обсяг у дискурсі про Пасху охоплюють розповіді про готування та споживання їжі під час посту.

Великий піст триває 7 тижнів, стільки часу провів Ісус Христос у пустелі. У цей час побутує табу на споживання тваринної їжі, проте найголовніше – душа християнина повинна прислухатись до страждань Господа. Слово *піст* походить від давньовірнопонімецького *fasto* з первісним значенням „тримати міцно, держатися стійко”, переносним – „утримуватись від їжі”⁵.

Напередодні посту господині ретельно вимивали посуд, щоб не залишилося навіть присмаку скоромної їжі. Діалектоносії стверджують: *по'ч'еток ви'ликого 'посту то йе ви'лика ро'бота// 'кожда та'здин'а 'мусила ў пос'л'ідн'ий ден' перит 'постом 'файно 'в'имити ўс'і бан'е'ки / гури'ч'ета // а'би н'і'где ни ли'ш'елоси 'капки в'іт с'корому // бо то йе ви'ликий гр'іх // бан'е'ки в'і-на'ровувалиси / терлиси п'іс'ком / зо'лоў // аж блиш'ч'еле // йой!!!* (с. Вашківці Вижницького р-ну).

У розповідях акцентується увага на духовному очищенні людини. У період посту християни мали регулярно ходити до церкви, сповідатися. Духовна сутність посту виразнена на тлі фізіологічного утримування від споживання їжі:

хто 'Господу 'Богу хт'іў прислу'житиси/ той 'постиў / аж му 'черво присх'не до ну'перика // би ни па'цити б'і'ди н'і ў госпо'дарц'і / н'і ў ро'дин'і / п'іст тра три'мати // (с. Вашківці Вижницького р-ну); *ну то буў с'ім ни'д'іл' 'було 'посту // ну то йа вже це ка'зала // ну с'ім ни'д'іл' до Ви'ликод'на / то буў п'іст// н'і-х'то н'і'где ни хо'диў // н'і'йакі за'бави ни 'були // 'л'уди п'іс'н'і / 'постили пони'д'ілок / 'сериду і п'іатницю / ц'і дни 'постили // і 'були та'к'і 'л'уди й шо оп'ше й ни 'йіли // ну хто ни 'годин // а хто ни 'годин // тай так во'но 'було // даў'но 'було //* (с. Панка Сторожинецького р-ну). Так, у двох ДТ йдеться про дівість посту. Їх відрізняє спосіб викладу інформації. У першому ДТ емоційний виклад, у другому – раціональний, відповідно, перший текст наближається до поезії, другий – до прози. У першому прикладі думка про необхідність дотримання посту відтворена імпліцитно, за допомогою виразу *хто 'Господу 'Богу хт'іў прислу'житиси/ той 'постиў*; ідея ревного дотримання посту передана метафоричним виразом зі значенням „схуднути” *аж му 'черво присх'не до ну'перика*. Закінчується ДТ сентенцією *би ни па'цити б'і'ди н'і ў госпо'дарц'і / н'і ў ро'дин'і / п'іст тра три'мати*. У другому діалектному дискурсі виклад інформації експліцитний: *то буў п'іст // н'іх'то н'і'где*

ни хо'диў // н'і'йакі за'бави ни 'були // 'л'уди п'іс'н'і / 'постили пони'д'ілок / 'сериду і п'іатницю. Ідея про дотримання посту відтворена виразом і *'були та'к'і 'л'уди й шо оп'ше й ни 'йіли // ну хто ни 'годин*. Різницю у способі викладу інформації зумовлює особа діалектоносія-інформатора. У першому випадку наратор володіє словом, має мовленнєві здібності, є таким, про кого говорять, що він любить поговорити. У другому випадку маємо справу з пересічним мовцем, не дуже охочим до розмов.

Перший день Великого посту на Буковині мав назву *жизлавий* понеділок. У цей день господині пекли *жизляни'ки* „коржі з житньої муки, які їли з тертим хріном, замішаним з буряковим соком”⁶. У говірці с. Митків Заставнівського р-ну пригадали, що пекли коржі з додаванням харчової соди (*'потаиу*), на них з'являлися „жили”, тому й називали *жиз'лаў'ник*.

Раціон під час посту обмежувався споживанням рослинної їжі: *а шо 'йіли? / 'перши шо йе / квас'на ка'пуста // фа'сул'і / с ци'бул'коў та о'лійкоў // а йек при'ходе сири'да ци п'іетінка // то й биз о'лійки // а ш'е г'рибики су'шен'і ва'р'а а ци 'робіа 'запрашкы // і ўс'о с ку'леш-коў // шуши'ниц / гру'шок / 'йеблук // так с'ім 'не'іл' //* (с. Вашківці Вижницького р-ну); *ба'гато л'удей 'тижден' 'перет 'Паскоў го'в'іўут // йі'д'ет вс'о / крим м'н'еса / йе'йец / мо'лочного / вс'о 'р'ед'ет о'ливоў //* (с. Довгопілля Путильського р-ну).

У гуцульських говірках Буковини зі значенням „постити” функціонує слово *говіти*, – праслов'янське *gověti* споріднене з латинським *faveo* „бути доброзичливим, виявляти ласку, святкові дні”⁷.

У Великодній піст основним жиrowим продуктом є олія, слово походить з праслов'янського *olejъ*, запозиченого з латинської або грецької мов, пов'язане з грецьким *ελαία* „олива”⁸. У буковинських говірках на позначення цього продукту використовують фонетичні та граматичні варіанти слова (часто у деминутивній формі *о'л'ійка*), *о'лива*, *во'л'ій*, *о'л'ій*; пор.: *ну на п'іст 'л'уди ста'рвалиси на'бити во'л'іўу і ва'рили /в'с'ак'і п'іс'н'і ст'рави / і во'л'іўем мас'тили і 'б'іл'ше н'і'чим // і / три'мали 'л'уди 'дужи п'іст// і шч'е йак//* (с. Рідківці Новоселицького р-ну); *'п'іс'на Р'із'два Хрис'тового начи'найіц'а п'іст // 'л'уди 'дейак'і йе шо ни йі'д'е н'і йі'й'ца / н'і мо'ло'ка / н'і м'н'еса // 'дуже ўс'о п'іс'не// ўс'о на о'л'іўу // так ц'і'лий п'іст //* (с. Мамайвці Кіцманського р-ну); *квас'на ка'пуста// фа'сул'і / с ци'бул'коў та о'л'іўкоў // г'рибики су'шен'і // ку'лешка // шуши'ниц / гру'шки / 'йеблук //* (с. Вашківці Вижницького р-ну).

Іменник *олія* вступає у синтагматичні зв'язки з дієсловом *заправляти* – *страву заправляли олією* (літ.). У гуцульських говірках Буковини дієслову *заправляти* відповідає лексичний діалектизм *'р'ед'ети*, тобто робити *рідким*: *вс'о 'р'ед'ет о'ливоў* (с. Довгопілля Путильського р-ну); у буковинських говірках побутує кулінарний термін *мас'тити*: *і во'л'іўем мас'тили і 'б'іл'ше н'і'чим // і / три'мали 'л'уди 'дужи п'іст // і шч'е йак //* (с. Рідківці Новоселицького р-ну).

До „споживчого кошика” буковинців входили молочні страви. Колись під час посту молочні страви за-

⁵ Etymologichnyi slovnyk ukraïns'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1982 – 2012, Vol. IV, P. 416.

⁶ Kozholyanko G.K. Etnografiya Bukovyny [Ethnography of Bukovina], Chernivtsi: Zoloti lytavry, 2004., Vol.III., P. 109.

⁷ Etymologichnyi slovnyk ukraïns'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1982 – 2012, Vol. III, P. 541.

⁸ Ibid., Vol. IV, P. 182.

мінувало *с'їмен:е моло'ко*, напій, який виготовляли з насіння конопель. Стеблі конопель використовували для виготовлення прядива, з якого ткали полотно, а з насіння конопель видобували не лише олію, але й рідину. Насіння конопель провіювали, прожарювали, мили, терли у макітрі макогоном, промивали теплою водою, насіння проціджували, варили – використовували, вмочаючи коржі, споживали з кулешою. Діалектоносії розповідають: *по'тому 'п'існо 'їїли // 'їїли су'б'ї там мама'лич'ку / чосни'чок / і' тако'во су'б'ї // і ва'рили с'ї'мен:е моло'ко / бо 'було 'с'їмн'а // та'ке то 'добре моло'ко с'ї'мен:е шо би 'їго 'зариз 'їїла шч'е //* (с. Бабин Кельменецького р-ну).

У буковинських говірках зареєстровано низку дублетних назв зі значенням „рідина з конопель”: *с'їме'н:е моло'ко*, *буга'їєве моло'ко*, *'жуфа*. У подільських говірках Буковини назва *'жуфа* запозичена з румунської мови, яка на українському мовному ґрунті переосмислилася, пор. *julfă* „мука з конопляного сім'я”⁹.

Кожний добрий господар на селі тримав корову. Під час посту молочні продукти або продавали, або робили сир та масло, які, ретельно обробивши та поклавши у спеціальний посуд, зберігалися необхідний період часу, до закінчення посту: *а ко'рова до'їїласи // 'л'уди три'мали / кот'р'ї прода'вати то / прода'вали 'али то й ни 'дуже й купу'валоси в п'іст // бо тог'ди в'с'уди три'мали п'іст // і то роб'или сир / пирити'рали солений / і к'лали ў та'к'ї гор'и'ки / йак ми 'кажем г'лин'ан'ї / а то 'кажут гон'чарск'ї // і то там пла'тиночкоў з'вер'ха засти'лили / воб'й'азали / і в ту ск'рин'у // і 'масла // зби'рут сми'тани 'тойї / з'їб'ють / пиритопл'а 'її'її в та'к'ї гла'дунчики / йак в дзба'ночки гон'чарск'ї / скла'дали і то'жи туд'а в ск'рин'у к'лали / бо це т'раба на П'аску //* (с. Рідківці Новоселицького р-ну).

Лексика на позначення їжі, яку готують під час посту в дискурсі про Пасху представлена мовними одиницями, вжитими у вторинній номінативній функції: *г'рибики су'шен'ї*, *шушиниц'ї*, *груш'ки*, *'їеблука*, *чосни'чок*, *с'ї'мен:е моло'ко*; описовими назвами з переліком інгредієнтів *фа'сул'ї с ци'бул'коў та о'л'їїкоў*, *мака'рони с фа'сул'ами*, *го'рох з мака'ронами*, складеними назвами зі стрижневим компонентом кулінарним терміном: *квас'н'ї галуш'ки с к'вашеноїї ка'пусти*, *п'іс'ний 'бори*, *пи'ро'ги з бара'бул'оў*, *пи'ро'ги з ви'ш'н'ами*, *пи'ро'ги с сли'ў'ками*. Улюблена страва буковинців – невеликі варені вироби, зліплені з прісного тіста і начинені сиром, ягодами, капустою, у літературній мові – *ва'реніки*, у буковинських говірках – *пиро'ги*

У говірках Буковини граматичне значення числа стає диференційною ознакою; пор.: *пи'р'їг* „печений виріб”, *пиро'ги* „прісні варені вироби”.

Лексема *пиріг* – праслов'янська **pirogъ*, утворена від **pirъ* „бенкет” за допомогою суфікса *-ogъ* (як рос. *творог*)¹⁰. На позначення вареників у Вишніцькому р-ні

побуває слово *стули'писки*, утворене лексико-синтаксичним способом, у говірках Новоселицького р-ну реєструємо назву *к'ї'рошт'ї*, запозичену з румунської мови, пор. *chiroșcă* „пиріжок”¹¹.

Одиниці *ва'реник*, *пи'р'їг*, *к'ї'рошт'ї*, *стули'писки* відрізняє сфера поширеності: *ва'реник* функціонує в українському мовному просторі, *пи'р'їг* у буковинському діалектному, *к'ї'рошт'ї*, *стули'писки* – локальні назви.

Велике значення у харчуванні населення всіх зон буковинського краю мала густа каша з кукурудзяного борошна, на позначення якої у говірках функціонують дублети *мама'лига*, *кулеша*, що відрізняються походженням. Пор.: *кулеша* – не зовсім ясне, можливо, псл. утворення з суфіксом *-ель-* від кореня **kul-*, наявного в *кулага* „густа страва з борошна”, ймовірно, пов'язане з уг. *köles* „просо”¹², *мама'лига* – запозичення з румунської мови; рум. *mămăligă* „тс.” походить від іт. *meliga*, *melica* „сорго”¹³.

Номінації їжі у ДТ функціонують у зменшено-пестливій формі, але у цьому випадку не варто говорити про оцінність дійсності з боку мовця. Це загалом, на нашу думку, ознака розмовного мовлення.

Родовою назвою до всіх перелічених видових назв на позначення страв Великоднього посту виступає слово *п'іс'не*, субстантивований прикметник засвідчує тенденцію до економії мовних засобів: *до П'аски приго'тоў'їалиси с 'постом/ с'їм ни'д'їл' 'постили / ни 'їїли мн'ас'не / ско'ромне ни 'їїли // 'їїли вс'о п'іс'не // до Ви'ли'кодн'а// с'їм ни'д'їл'//* (с. Зелений Гай Новоселицького р-ну).

У протиставні відношення вступають лексеми *ско'ромне* – *п'іс'не*: *ско'ромне ни 'їїли // 'їїли вс'о п'іс'не*. Антонім до слова *п'іс'не* функціонує у ДТ як субстантивований прикметник *ско'ромне* та відприкметниковий іменник *с'кором* „м'ясна або молочна їжа, заборонена церковними правилами для вживання у пісні дні”¹⁴. За ЕСУМ, слово походить з праслов'янського **skormъ* „жир”, очевидно пов'язане з **k'rtъ* „корм”¹⁵. Пор.: *у посл'їд'н'їй ден' 'перит 'постом 'файно 'в'їмити ўс'ї бан'е'ки / гури'ч'ета// а'би н'їг'де ни ли'ш'елоси 'капки в'їт с'корому //* (с. Вашківці Вишніцького р-ну).

Останній тиждень перед Пасхою має назву Страсна Седмиця: церква згадує *страсті* „страждання” Ісуса Христа. Велике значення має *Чистий четвер*, у цей день православні миються. На давній культ води нашарувалися відомості про те, що під час Тайної вечері у Сіонській світлиці Ісус омив ноги учням на знак братської любові та розділів з ними останню трапезу. У *Страсну п'ятницю*, найбільш скорботний день, з церкви виносять *плащаницю* – шматок тканини великого розміру із зображенням відбитку Христа, хресний хід з плащаницею тричі обходить навколо церкви. Слово *плащаниця* – старослов'янське із фонетичними особливостями: літерою *щ* та неповноголоссям *-ла-*. Саме в кінці

⁹ Rusnak N.O., Borys L.M. Dynamika nazv strav ta napoyiv u bukovyns'kyh govirkah :monografiya [Dynamics of dishes and drinks names in Bukovinian dialects: monograph], Chernivtsi: Chernivec'kyi nac. un-t, 2016, P. 97.

¹⁰ Etymologichnyi slovnyk ukrayins'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1982 – 2012, Vol. IV, P. 373.

¹¹ Rusnak N.O., Borys L.M. Dynamika nazv strav ta napoyiv u bukovyns'kyh govirkah: monografiya [Dynamics of dishes and drinks names in Bukovinian dialects: monograph], Chernivtsi: Chernivec'kyi nac. un-t, 2016, P. 126.

¹² Etymologichnyi slovnyk ukrayins'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1982 – 2012, Vol. III, P. 134.

¹³ Ibid., Vol.III, P. 376.

¹⁴ Slovnyk bukovyns'kyh govirok [Dictionary of Bukovinian Dialects], Chernivtsi: Ruta, 2005, P. 496.

¹⁵ Etymologichnyi slovnyk ukrayins'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1982 – 2012, Vol. V, P. 282.

страсного тижня господині випікали паску – обрядовий калач, якому в Пасхальній обрядовості відводилось найважливіше місце : у ч'їт'вер' 'досв'їта моло'диц'ї ўби'райут 'чисте ўбран'є і зам'їс'їўїут 'к'їсто // ко'ли ўно 'добри ў'кисне / поч'їнаїут в'їроб'їєти **пас'ки** // (с. Суховерхів Кіцманського р-ну).

Слово *Пасха*, в народному мовленні *паска*, запозичене з грецької мови, гр. *πασχα* походить від арамейського *pasha* „пасхальне ягня, свято Пасхи”¹⁶.

Лексема *паска* у діалектному дискурсі функціонує з трьома значеннями:

1. Назва релігійного свята: най'б'їл'їшими ци'р'коўними св'а'тами їє **'Паска** і Р'їзд'во Хри'ст'ове // са'ма ни з'наїу чо // али 'б'їл'їши їа 'л'ўбл'ї **'Паску** // (с. Бузовиця Кельменецького р-ну). У буковинських селах частіше функціонує народна назва *Ви'лїгден*: а ў'їже на **Ви'лїгден** 'д'ругоїї д'нини ў'їже 'рано шо по'с'в'їт'їут 'паску / а д'ругоїї д'нини ў'їже с'лужба ў 'церкв'ї / то то'ди в'їт'їрависи с'лужба і ў'с'ї і'дут на ц'винтар' с писан'ками / с пас'ками // (с. Банилів Вижницького р-ну).

2. Обрядовий хліб: у ч'їт'вер' 'досв'їта моло'диц'ї ўби'райут 'чисте ўбран'є і зам'їс'їўїут 'к'їсто // ко'ли ўно 'добри ў'кисне / поч'їнаїут в'їроб'їєти **пас'ки** (с. Суховерхів Кіцманського р-ну).

3. Святковий кошик (переносне значення виникло на основі синекдохі: частина стає цілим): у 'кошик 'файно к'лали / х'рестик / х'рестик к'лали / 'писан'ки к'лали / їїї'це 'чисте к'лали / ч'їс'нок к'лали / о'вечий 'будзик к'лали / мак / хто маў 'тожи клаў // коба'су / 'сало // це вс'о св'ї'тили // а кру'гом хо'дили і да'вали до'ру / кро'пили **'паску** / і да'вали до'ру // (с. Зелений Гай Новоселицького р-ну); с 'церкви в'ї'ходе про'час'їїа // хор / с'в'їт'є **'паску** // (с. Товтри Заставницького р-ну).

З випікання паски пов'язано багато прикмет і пересторог. Газдиня їде вмивати паску, потім цією водою вмиває кожного члена сім'ї, примовляючи: „Щоб ти був такий величний, як паска”...Коли паска вдалася пишна та гарна, це свідчить, що в сім'ї буде злагода та достаток. Недобре, коли паска западає всередину – це означає якесь нещастя, що чекає сім'ю чи родину.

Крім паски, випікали чимало інших виробів з муки: 'паска, х'рестик, до'ра, 'баба, пал'а'нища, пи'рєп'їчка, 'паска з разо'воїї му'ки, 'паска с пил'ї'ованоїї му'ки¹⁷.

Кожна газдиня спочатку випікає хрестик. *Хрестик* – виріб з борошна у вигляді хреста, який кладуть у пасхальний кошик і освячують. Культурний термін *хрестик* побутує у вторинній номінативній функції: назва виникла на основі метонімічного переносного значення за моделлю „форма – назва”: і зач'їнаїу ро'бити пас'ки // 'першїй раз 'робл'ї **х'рестик** / по'тому пас'ки // (с. Топорівці Новоселицького р-ну); на 'Паску 'було так / шо 'було в л'ї'удей му'ка 'б'їла / а 'було шо ни 'було / то їак їа'кий вро'їжай // їак пиш'нища ни 'дужи вро'дила тай вїже ни 'було му'ки / тоїї то на 'паску ку'пували / і пик'ли **х'рестик** / 'паску п'ї'ти с'а'тїти // (с. Рїдкївці Новоселицького р-ну).

Серед ДТ є багато розповідей про випікання паски. З ДТ дізнаємося, що першу паску випікали для дівчинки. У цьому бачимо релікти магїчного мислення, асоціативного у своїй основі: перша – для того, щоб була пер-

шою: по'тому пас'ки // нас їє 'четви'ро // то 'першї 'паску ро'били 'д'ї'їчїні з 'голубц'ами // а к'ї д'руг'ї ўїже з и'накшїми // (с. Топорівці Новоселицького р-ну).

З-поміж ДТ про пасхальну обрядовість є чимало текстів, у яких описано виготовлення пасок: 'першїй раз т'раба зро'бити пал'а'нищу ў бл'їз'ї / по'тому сплїс'ти ко'лач'ї і пок'ласти з'верх'ї на ту пал'а'нищу // ў сири'дину кла'ду бриндз / з'верху 'робл'ї х'рестик // ну а по к'ї'н'ци тих х'рестик'їў кла'ду 'голуц'ї // це їак'шо дл'а 'д'ї'їчїни // (с. Топорівці Новоселицького р-ну).

У пасхальному дискурсі багато слів на позначення частин паски: пал'а'нища ...ко'лач'ї ...х'рестик ... 'голуц'ї. Номінації частин паски виникли на основі метонімічного переносу значення слова за формою. Частини пасхального калача в різних населених пунктах можуть мати різні назви: п'ї'л'їст'ки, 'куч'їр'ї, лис'точ'ки с п'рути'ками. В основі назви метонімічне перенесення за зовнішньою ознакою, за формою: п'ї'л'їст'ки // спл'ї'тайу по в'с'єкому / ўт'роїї / 'четверо // на сири'дину 'кождоїї 'пасоч'ки в'їроб'їєїу ў'с'єк'ї 'куч'їр'ї / а з'бо'ку лис'точ'ки с п'рути'ками // (с. Лукавці Вижницького р-ну); дал'ї в'їроб'їєїут пас'ки // ўдн'ї пас'ки плє'тут ўд'воїє / а д'руг'ї / ў'четви'ро // ў сири'дин'ї в'їроб'їєїут **х'рестик** // бес 'паски ни оп'ходи'їи св'є'т'їн: 'є // (с. Суховерхів Кіцманського р-ну).

Діалектний дискурс про Пасху містить не тільки відомості про те, як виробляти паски, але й рецепти великодніх пасок: т'раба заў'ч'єсу на'с'їїїти ў ко'рїто му'ки і ли'ї'їти ў 'хак'ї // ў су'боту ўста'їїу ў ч'їт'верк'ї го'дин'ї // кла'ду ў ш'паргак'ї во'гон' / ўмї'вайїуси / мол'їси // а тим 'ч'єсом на'з'їлиси во'да і моло'ко // роб'їїу рош'їчїну / кла'ду ко'рїто на п'їч і накри'вайїу с'катертеў // ко'ли рош'їчїна п'їт'їкисне / розби'вайїу 'дєс'їк' п'їт'їнац'їк' їєц'ї с 'цукром // 'їукру да'їїу нїба'гато / ш'ї'їри п'їєк' лїжок... в'ї'сї'пайїу ў рош'їчїну і зач'їнаїу м'ї'сїти // досї'пайїу 'теплого моло'ка / м'їс'їу 'доўго / аш 'пок'ї 'к'їсто ни с'танє г'латке // зноў кла'ду на 'теплї м'їс'їци і накри'вайїу // ко'ли 'к'їсто зач'єло п'їт'їк'їсати / їа кла'ду мн'ї'ке 'масло / т'р'їш'їк'ї о'ливи і зноў м'їс'їу / 'док'ї ру'ка ни с'танє / ну 'майїже 'чїста // накри'вайїу і три'майїу ко'рїто ў тил'ї // лагод'ї бл'їх'ї дл'а па'сок // це 'мус'ї 'бути нивї'лїк'ї і в'ї'сок'ї // з'маст'їїу 'добре о'ливоў // за'нос'ї с ко'мори ск'їл'їнищу / тач'їўку / їиоби 'були 'тепл'ї // (с. Лукавці Вижницького р-ну).

У структурі ДТ-рецептів трапляється чимало мовних одиниць з квантитативним значенням:

– часовий показник має невизначену характеристику, причому часовою ознакою стає якісна ознака: м'їс'їу 'доўго / аш 'пок'ї 'к'їсто ни с'танє г'латке... і зноў м'їс'їу / 'док'ї ру'ка ни с'танє / ну 'майїже 'чїста;

– кількісний показник виражений іслівниками у формі фонетичних діалектизмів: 'дєс'їк' п'їт'їнац'їк' їєц'ї... 'їукру да'їїу нїба'гато / ш'ї'їри п'їєк' лїжок... т'р'їш'їк'ї о'ливи.

Можемо говорити про інформативне тло дискурсу. З кожного нового ДТ ми отримуємо нову інформацію, у такий спосіб і формується дискурс. Наприклад, з наступного ДТ дізнаємося, на чому пекли паски: а ти'пер пик'ли ми пас'ки / ў бл'їшєч'ках ма'лїх / а тог'ди бл'ї'ашє'чок ма'лен'їк'їх ни 'було // то м'ї'сїли ц'ї пасоч'ки і к'лали ко'рїто 'коло 'пєчї // в'їроб'їїали / к'лали на во'ти'раўни'ки / на с'т'їў та'ку пи'рєп'їч'ку / тог'ди ў ту пи'рєп'їч'ку к'лали з'вер'ха т'рохи 'сїра / помас'їтили

¹⁵ Etymologichniy slovnyk ukrayins'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1982 – 2012, Vol. V, P. 282.

¹⁶ Ibid., Vol. IV, P. 313.

¹⁷ Kozholyanko G.K. Etnografiya Bukovyny [Ethnography of Bukovina], Chernivtsi: Zoloti lytavry, 2004., Vol.III., P. 208.

йай'цем і поси'нали ло'пату ку'рудз'аноу му'коу // клали ту 'пасочку на ку'рудз'ану му'ку і 'сунули в / у'п'ич // то 'дужи бла смаш'на та 'пасочка шо во'на п'ичена на ц'і 'цегл'і у'п'ичи // (с. Рідківці Новоселицького р-ну).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Діалектний дискурс про Пасху носіїв буковинських говірок відображає передусім духовну культуру української нації, яка належить до календарної весняної обрядовості. До загальної панорами календарної обрядовості (обрядового дискурсу) кожен ДТ привносить якусь неповторну рису, промовляючи „голосом” окремої говірки, назгаль створюючи „багатоголосся” буковинських говірок.

Аналіз мовних одиниць діалектного дискурсу про їжу, яку готують під час Великого посту, засвідчив чималу кількість описових назв. Номінації їжі у ДТ функціонують у зменшено-пестливій формі. Аналіз супровідних чинників показав сферу функціонування мовних одиниць у дискурсі, уявив роль діалектоносія у відтворенні референтної ситуації, проілюструвавши два способи викладу тотожної інформації – експресивний та раціональний.

Rusnak N., Rusnak Y. The Lingual Nature of Dialectal Discourse of 'Food, Prepared for the Great Lent'. Discourse' is one of the most commonly used terms in modern philology. Currently, 'discourse' is considered as a set of thematically correlated texts: texts, which are united in a discourse, texts pointing to one common theme. The content of the discourse is not revealed through one single text, but intertextually, through a complex interaction of many individual texts. In the frame of this definition of discourse, all the dialectal texts (DT) of Bukovinian dialects may be qualified as ritualistic dialectal discourse, narrower – the dialectal discourse about 'food that is prepared during Lent'. Each DT brings to the general panorama of calendar of rites some unique trait, calling through the "voice" of some particular dialect, contributing to the "polyphony" of Bukovinian dialects.

Lexemes signifying 'food that is prepared during the Lent' in the Easter discourse are presented by such linguistic patterns as: *fa'sul'i z ci'bul'koju ta ol'ijkoju, g'ribiki su'sheni, kulesha, šušnic'i, gruš'ki, jebluka, mama'lička, čosni'čok, s'i'maine:e molo'ko, 'zapraska, piro'gi, etc.*

Lexeme 'paska' (Easter) in the dialectal discourse is functioning with three meanings: 1. The name of a religious holiday, although in Bukovina villages more often the word 'Vi'likǵden' is

used. 2. the ceremonial bread. 3. festive basket (figurative meaning arose on the basis of synecdoche: *part becomes whole*).

The discourse on the Easter of the Bukovinian dialects reflects, first of all, the spiritual culture of the Ukrainian nation, which belongs to the calendar spring ritual.

Analysis of language units of dialect discourse of 'food that is prepared during Lent', showed a large number of descriptive names. The category of food in DT function in diminutive form. Analysis of the related factors exposed the sphere of language units functioning in the discourse, testified to the role of dialect bearer in reconstruction of reference situation, showed the two ways of presentation of identical information – expressive and rational.

Key words: discourse, dialectal text, doublet, phonetic variant, borrowing.

Руснак Наталія – доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Коло наукових інтересів: когнітивна лінгвістика, діалектологія, етнолінгвістика, прагматична текстологія. Автор понад 100 наукових праць, у тому числі 2 монографії.

Rusnak Natalia – doctor of philological sciences, Professor of the department of Modern Ukrainian Literature Language of Chernivtsi National University named after Uriy Fedcovich. Science interests: cognitive linguistics, dialectology, ethnolinguistics, pragmatic textology. Author of over 100 scientific papers, including 2 monographs.

Руснак Юлія – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Після захисту кандидатської дисертації „Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті” за спеціальністю 10.02.01. – українська мова автор продовжує дослідження у галузі діалектології, етнолінгвістики, викладання української мови як іноземної. У доробку науковця є 25 публікації.

Rusnak Yulia – candidate of philological sciences, senior teacher of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». After defending her dissertation „The vocabulary of family rituals in Bucovina dialect” in the specialty 10.02.01. - Ukrainian language keeps on researching in the field of dialectology, ethnolinguistics, teaching Ukrainian as a foreign language. In the works of the scientist are 25 publications.

Received: 24.04.2017

Advance Access Published: June, 2017

© N. Rusnak, Yu. Rusnak, 2017